

Επιστημονικό Άρθρο

Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική στον 21ο Αιώνα: Συγκριτική Μελέτη των Έξι Πρωθυπουργών

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος
Πρόεδρος, Αθηναϊκό Ινστιτούτο

Η ελληνική εξωτερική πολιτική αποτελεί πεδίο έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων μεταξύ των κομμάτων, με τη δημόσια συζήτηση να χαρακτηρίζεται συχνά από όρους όπως «προδότες», «μειοδότες», «προσκυνημένοι» και «γερμανοτσολιάδες». Στο παρόν άρθρο εξετάζω την ελληνική εξωτερική πολιτική μέσα από το πρίσμα της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, όπως αυτή διαμορφώθηκε αρχικά από τον Θουκυδίδη —ιδίως στον διάλογο Αθηναίων–Μηλίων— και επανερμηνεύτηκε στο πρώτο μισό του προηγούμενου αιώνα, οδηγώντας σε αυτό που σήμερα αποκαλείται «κλασικός ρεαλισμός». Η ανάλυση επικεντρώνεται στην εξωτερική πολιτική των έξι εκλεγμένων πρωθυπουργών του 21ου αιώνα, εξετάζοντας τόσο τη στρατηγική τους προσέγγιση όσο και τα αποτελέσματά της. Πιστός στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού, αξιοποιώ παράλληλα εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης και άλλους διαθέσιμους δείκτες για την ποσοτική και ποιοτική αξιολόγηση των επιτευγμάτων τους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις διαπραγματεύσεις και τις συμφωνίες Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ), ως κρίσιμα στοιχεία της εθνικής στρατηγικής. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, αν και δεν παρατηρούνται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς την επιδίωξη των στρατηγικών στόχων του πολιτικού ρεαλισμού —την επιβίωση, την ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα του κράτους και του έθνους— οι διαφορές είναι εμφανείς στις διαπραγματεύσεις και στις συμφωνίες ΑΟΖ. Η συνολική και ειδική αξιολόγηση των επιτευγμάτων αναδεικνύει τον Κυριάκο Μητσοτάκη ως τον πιο επιτυχημένο πρωθυπουργό του 21ου αιώνα στην αποτελεσματικότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, χωρίς ωστόσο η απόστασή του από τους υπόλοιπους να είναι ιδιαίτερα μεγάλη.

Λέξεις-κλειδιά: Διεθνείς Σχέσεις, Εξωτερική Πολιτική, Δείκτες, Τεχνητή Νοημοσύνη, Ελλάδα, ΑΟΖ, Κώστας Σημίτης, Κώστας Καραμανλής, Γιώργος Παπανδρέου, Αντώνης Σαμαράς, Αλέξης Τσίπρας, Κυριάκος Μητσοτάκης.

Εισαγωγή

Η ελληνική εξωτερική πολιτική παραμένει σταθερή από το 1830, όπως έχω εξηγήσει στο Papanikos (2022a). Οι Έλληνες, γνήσιοι απόγονοι του Θουκυδίδη, γνωρίζουν πολύ καλά τον διάλογο Αθηναίων και Μηλίων· γνωρίζουν ότι είναι προτιμότερο να διατηρούν καλές σχέσεις με μια μεγάλη δύναμη —κατά προτίμηση τη μεγαλύτερη— διότι το κόστος ευκαιρίας μιας άλλης επιλογής μπορεί να είναι η ίδια τους η ύπαρξη ως έθνος και η επιβίωση ως κρατική οντότητα. Οι Μήλιοι το έμαθαν, αλλά δεν έμεινε κανείς από αυτούς να μας το πει. Το ίδιο συνέβη και με τους Καρχηδονίους: εξαφανίστηκαν από τον χάρτη. Οι Έλληνες, αντιθέτως, έχουν

καταφέρει όχι μόνο να παραμείνουν στον παγκόσμιο χάρτη, αλλά και να αυξάνουν το ποσοστό τους επ' αυτού.

Η πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως ανέλυσα (Papanikos, 2025a), εντάσσεται στην «παγίδα του Θουκυδίδη»: η άνοδος της Μεγάλης Βρετανίας στη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια υπονόμωσε την οθωμανική ισχύ και άνοιξε τον δρόμο για την ελληνική ανεξαρτησία από το οθωμανικό ζυγό. Από τότε έως το 1947, η Ελλάδα κινούνταν στη σφαίρα επιρροής του Λονδίνου· κατόπιν, την ηγεμονία ανέλαβαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Σήμερα, με τις ΗΠΑ ως μοναδική υπερδύναμη, η ελληνική εξωτερική πολιτική οφείλει να χειρίζεται με στρατηγική ευφυΐα τη σχέση αυτή, ώστε η εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων να συμβαδίζει με την προώθηση των ελληνικών.¹

Με όρους μάρκετινγκ, αυτή η εξωτερική πολιτική θυμίζει «συνδυαστική πώληση προϊόντων» (commodity bundling). Παράδειγμα: η στρατηγική εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων στην Αλεξανδρούπολη μπορεί να «πακεταριστεί» και να παρουσιαστεί διεθνώς ως ένα ενιαίο προϊόν που καλύπτει τις ανάγκες μιας υπερδύναμης φιλικής προς την Ελλάδα. Το κόστος για τη χώρα είναι υπαρκτό — μια συνειδητή θυσία — αλλά, όταν η μεγάλη δύναμη και η Ελλάδα μοιράζονται κοινό όραμα, η θυσία μετατρέπεται σε επένδυση στρατηγικής αξίας. Εσκεμμένα δεν χρησιμοποιήσα εισαγωγικά σε πολλές λέξεις, αφήνοντάς το στη φαντασία και την οξυδέρκεια του αναγνώστη.

Το γεγονός ότι η Ελλάδα, παράλληλα, προωθεί και το δικό της «προϊόν» — την αμυντική της θωράκιση απέναντι σε βόρειους ή ανατολικούς γείτονες — πρέπει να μένει στο παρασκήνιο. Αυτό το δεύτερο «προϊόν» δεν χρειάζεται να διαφημίζεται· πωλείται πακέτο με το «προϊόν» που καλύπτει τα αμερικανικά συμφέροντα. Εκεί έγκειται η ουσία μιας έξυπνης εξωτερικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, κινητοποιούνται οι αρμενικές, εβραϊκές, ελληνικές, και κυπριακές ομάδες πίεσης στην Ουάσιγκτον, οι οποίες μεθοδικά και επίμονα διαμορφώνουν και προωθούν το ευρύτερο αφήγημα — ήδη με απτά αποτελέσματα. Η παρουσία αυτών των ομάδων, καθώς και εκλεγμένων εκπροσώπων ελληνικής καταγωγής στη Γερουσία και στο Κογκρέσο, συνιστά ισχυρό στρατηγικό πλεονέκτημα για την ελληνική διπλωματία.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική, παρά τα σκαμπανεβάσματα στις σχέσεις με την εκάστοτε υπερδύναμη, παρέμεινε σταθερή στη στρατηγική της κατεύθυνση και δικαιώθηκε πλήρως: όχι μόνο διασφάλισε την εθνική επιβίωση, αλλά πέτυχε και γεωγραφική επέκταση. Από το 1830, η Ελλάδα δεν έχει χάσει ούτε σπιθαμή εδάφους που της κατοχυρώθηκε με διεθνείς συνθήκες· αντίθετα, διεύρυνε σταθερά την επικράτειά της, ενώ η Τουρκία — την οποία πολλοί επικαλούνται ως παράδειγμα προς μίμηση στην εξωτερική πολιτική — βρίσκεται σε διαρκή εδαφική συρρίκνωση, σε πολέμους και σε παταγώδεις διπλωματικές

¹ Αυτός είναι και ο λόγος που, στην επιστημονική ιστοριογραφία, τα πρόσωπα έχουν πολύ μικρή σημασία, τουλάχιστον όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την Ελλάδα, αλλά για όλες τις χώρες του κόσμου. Ο Θουκυδίδης το διατυπώνει ξεκάθαρα: οποιαδήποτε χώρα με παγκόσμια ισχύ θα ενεργούσε όπως οι Αθηναίοι στους Μηλίους. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σε αυτόν τον διάλογο, δεν αναφέρεται ούτε ένα πρόσωπο. Στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς, έχουμε την τάση να αφηγούμαστε ιστοριούλες περί «μεγάλων» ηγετών, οι οποίοι στην πραγματικότητα έκαναν ό,τι θα έκανε οποιοσδήποτε υπό τις ίδιες συνθήκες.

αποτυχίες. Δύο από τις σημαντικότερες είναι: (α) η μη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) και την ευρωζώνη και (β) η μη εκπλήρωση του στόχου να ηγηθεί του μουσουλμανικού κόσμου μέσω της «Μουσουλμανικής Αδελφότητας».

Η μεγαλύτερη αποτυχία της Τουρκίας έγκειται στο γεγονός ότι η χώρα στερείται θετικής φήμης. Ακόμη και πολλοί Τούρκοι δεν την επιθυμούν. Το κριτήριο που προτείνω είναι το ακόλουθο πείραμα σκέψης: εάν τα σύνορα μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας άνοιγαν πλήρως, πόσοι Έλληνες θα επέλεγαν τη μόνιμη εγκατάσταση στην Τουρκία και πόσοι Τούρκοι θα επέλεγαν τη μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα; Στη διεθνή βιβλιογραφία η θεωρία αυτή αποκαλείται «ψηφίζω με τα πόδια μου» (vote with my feet).

Υπήρχαν, ωστόσο, και αμφισβητήσεις. Τη δεκαετία του 1940 πολλοί υποστήριζαν ότι η Σοβιετική Ένωση θα μπορούσε να αποτελέσει μια εναλλακτική επιλογή. Ωστόσο, με τη Συμφωνία της Τεχεράνης, η Σοβιετική Ένωση αποδέχθηκε την ένταξη της Ελλάδας στη βρετανική σφαίρα επιρροής, όπως έχω αναλύσει στο Παπανίκος (2020). Ενδεχόμενη υπαγωγή της Ελλάδας στη σοβιετική σφαίρα θα είχε πιθανότατα τις ίδιες συνέπειες που παρατηρήθηκαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης — χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ανατολική Γερμανία, της οποίας η σύγκριση με τη Δυτική Γερμανία ανέδειξε σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Επιπλέον, όπως είχε επισημάνει ο Μαρξ, η ιστορία τείνει να επαναλαμβάνεται ως φάρσα· πράγματι, η προσδοκία ότι η Ρωσία θα παρείχε οικονομική στήριξη το 2015 ώστε να αποφευχθεί το τρίτο μνημόνιο μπορεί να θεωρηθεί ενδεικτική μιας τέτοιας επανάληψης.

Από το 1975, η Ελλάδα έχει σταθερό οικονομικό προσανατολισμό προς την Ε.Ε.-Ευρωζώνη και πολιτικοστρατιωτικό προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτή ήταν —και παραμένει— η καλύτερη επιλογή. Η θέση της χώρας θα ήταν πολύ χειρότερη αν είχε ακολουθήσει διαφορετική στρατηγική στην εξωτερική της πολιτική. Και όταν λέω «χειρότερη», αναφέρομαι κυρίως στις οικονομικές επιδόσεις των κατώτερων και μεσαίων νοικοκυριών, που αποτελούν και το 80% του ελληνικού λαού.

Υπάρχουν, βέβαια, και κάποιοι που έχουν «συμφέρον» να βλέπουν τη χώρα να φτωχοποιείται, ώστε να εμφανίζονται ως σωτήρες, επιβάλλοντας οποιαδήποτε μορφή δικτατορίας, κεκαλυμμένη ή μη — όπως άλλωστε συνέβη επανειλημμένα στην ιστορία — μέσω της ρητορικής του λαϊκιστικού εθνικισμού και της πατριδοκαπηλίας. Αν ποτέ κυβερνήσουν σοβαρά την Ελλάδα, υπάρχει ο κίνδυνος να μετατρέψουν τα Δωδεκάνησα στα «Επτάνησα του Αιγαίου». Καραδοκούν για να επωφεληθούν από κάθε είδους κρίση — είτε πολεμική είτε μεγάλη οικονομική καταστροφή που οδηγεί στην εξαθλίωση των μαζών — για να χρησιμοποιήσω κι εγώ τη συνήθη «καραμέλα».

Στο «αυτοί» δεν περιλαμβάνονται οι αποκαλούμενοι «κωλοτούμπηδες»: πρόκειται για πολιτικά πρόσωπα που, παρά την ασυνέπιά τους, θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό ακίνδυνα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και ωφέλιμα. Είναι εκείνοι που διακηρύσσουν ότι θα καταργήσουν τα μνημόνια «με έναν νόμο και ένα άρθρο». Αυτοί μπορούν να θεωρηθούν οι γνήσιοι πολιτικοί κληρονόμοι του Περικλή, οι οποίοι, όπως αναφέρει ο Πλούταρχος στην προσωπογραφία του Περικλή, διαθέτουν την ικανότητα να παρουσιάζουν μια

προσωπική ήττα ως μεγαλειώδη νίκη, ακόμη και όταν το αποτέλεσμα είναι σαφώς αρνητικό.

Από το 1975, η ελληνική εξωτερική πολιτική έχει καταγράψει σημαντικές επιτυχίες. Η πιο σπουδαία είναι η συμμετοχή στην Ε.Ε. και, ακόμη σημαντικότερη, η ένταξη στην ευρωζώνη. Οι πολίτες όλων των χωρών των Βαλκανίων και της Μεσογείου θα ήθελαν να βρίσκονται στη θέση των Ελλήνων. Όλοι αυτοί οι λαοί διακινδυνεύουν ακόμη και τη ζωή τους για να φτάσουν στην Ελλάδα και να αποκτήσουν ελληνικό διαβατήριο. Όπως ανέφερα, αν ανοίξουν τα σύνορα, θαλάσσια και ηπειρωτικά, η Ελλάδα θα πλημμυρίσει από Τούρκους, Αιγύπτιους, Σύριους, Λίβυους και πολλούς άλλους. Γιατί; Η απάντηση είναι απλή: σε σχέση με αυτές τις χώρες, η Ελλάδα είναι μια δυνατή και ευημερούσα χώρα. Είναι επίγειος παράδεισος, όσο κι αν κακοφαίνεται σε μερικούς.

Είναι κρίσιμο να επισημανθεί ότι οι ενδογενείς αντιλήψεις των Ελλήνων σχετικά με τη χώρα τους και τα δίκαιά της έχουν περιορισμένη έως ανύπαρκτη βαρύτητα στο επίπεδο του διεθνούς συστήματος. Στο πλαίσιο της ρεαλιστικής παράδοσης, η διεθνής πολιτική καθορίζεται πρωτίστως από τον συσχετισμό ισχύος και όχι από την εσωτερική αυτοαντίληψη ενός κράτους. Συνεπώς, για την ελληνική εξωτερική πολιτική, το ουσιώδες δεν είναι το πώς οι ίδιοι οι Έλληνες νοηματοδοτούν την Ελλάδα, αλλά το πώς αυτή προσλαμβάνεται και αξιολογείται από τρίτους δρώντες του διεθνούς συστήματος. Ιδιαίτερη σημασία αποκτούν οι ηγεμονικοί δρώντες –με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις Ηνωμένες Πολιτείες– οι οποίοι, ως κυρίαρχοι στον παγκόσμιο συσχετισμό ισχύος, διαμορφώνουν όχι μόνο τις στρατηγικές ισορροπίες, αλλά και το πλαίσιο νομιμοποίησης εντός του οποίου κινούνται οι λοιπές κρατικές οντότητες.

Στο παρόν άρθρο συγκρίνεται η εξωτερική πολιτική των έξι πρωθυπουργών του 21^{ου} αιώνα, αξιοποιώντας και τις δυνατότητες που μας δίνει η τεχνητή νοημοσύνη μέσα στο πλαίσιο που αναφέρθηκε παραπάνω. Η μελέτη διαρθρώνεται σε έξι διακριτά μέρη, εκ των οποίων το πρώτο συνιστά την παρούσα εισαγωγή. Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται συνοπτική παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, όπως αυτό διαμορφώθηκε, αφ' ενός, από τον Θουκυδίδη και, αφ' ετέρου, στον εικοστό αιώνα, από εξέχουσες μορφές του κλάδου, όπως ο Hans Morgenthau (1904–1980). Το τρίτο μέρος αφιερώνεται στην ανάλυση της στρατηγικής που ακολουθεί η ελληνική εξωτερική πολιτική από το 1975 μέχρι σήμερα. Στο τέταρτο μέρος προβαίνουμε σε συγκριτική θεώρηση των έξι πρωθυπουργών του 21ου αιώνα, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων ευθυγραμμισμένων με τις βασικές αρχές της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού. Το πέμπτο μέρος επικεντρώνεται στο πολυσύνθετο και ακανθώδες ζήτημα της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ). Τέλος, στο έκτο μέρος συνοψίζονται τα κυριότερα συμπεράσματα και προεκτάσεις της παρούσας έρευνας.

Διεθνείς Σχέσεις υπό το Πρίσμα του Πολιτικού Ρεαλισμού

Η προσέγγισή μου είναι θουκυδίδεια, δηλαδή εντάσσεται στον χώρο του πολιτικού ρεαλισμού, τον οποίο —σε αντίθεση με πολλούς άλλους ερευνητές— θεωρώ συμπληρωματικό προς τον πολιτικό ιδεαλισμό και τον ουτοπισμό. Το να

ονειρεύομαι μια άλλη πραγματικότητα δεν είναι κακό· το να πιστεύεις όμως ότι τη ζεις είναι εξαιρετικά επικίνδυνο στις διεθνείς σχέσεις.

Σε μια ιδανική παγκόσμια τάξη πραγμάτων, η *ισοπολιτεία* θα αποτελεί ισότιμο κριτήριο μιας ιδανικής δημοκρατικής πολιτείας μαζί με εκείνα της *ισονομίας*, της *ισηγορίας*, της *ισοκρατίας* και της *ισοτέλειας* (βλ. Papanikos, 2022b). Θα είναι ο νέος πολιτικός ρεαλισμός. Θα επιβληθεί ως οικονομική και πολιτική ανάγκη. Αυτό το πολύ σημαντικό θεωρητικό θέμα δεν αποτελεί αντικείμενο του παρόντος άρθρου.

Οι διεθνείς σχέσεις, ως ξεχωριστό αντικείμενο επιστημονικής γνώσης, είναι γέννημα-θρέμμα του εικοστού αιώνα, κυρίως ως μια προσπάθεια εξήγησης του Α΄ και Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.¹ Ο πολιτικός ρεαλισμός γεννήθηκε ταυτόχρονα με το αντικείμενο των διεθνών σχέσεων. Το πρώτο πανεπιστημιακό πρόγραμμα διεθνών σχέσεων χρονολογείται από το 1919, στο Πανεπιστήμιο Τζορτζτάουν των ΗΠΑ.

Οι δύο συγγραφείς που θα μπορούσαν να θεωρηθούν πρωτοπόροι του πολιτικού ρεαλισμού είναι οι Carr (1946) και Morgenthau (1958). Για τον πρώτο, έχω γράψει το βιβλίο *What is History? An Assessment of Carr's Monograph* (Papanikos, 2020). Υπάρχουν εκατοντάδες αξιόλογα εγχειρίδια εισαγωγής στο αντικείμενο των διεθνών σχέσεων· βλ., για παράδειγμα, το εγχειρίδιο των Baylis et al. (2023). Όσα ακολουθούν στο παρόν μέρος αφορούν τη θουκυδίδεια προσέγγιση του πολιτικού ρεαλισμού και την αναβίωσή της τον 20ό αιώνα.

Η Μηλιακή Διαμάχη και ο Πολιτικός Ρεαλισμός: Μια Θεωρητική Ανάγνωση

Ο Θουκυδίδης διατύπωσε τη θεωρία του με βασικό στόχο την αποτροπή των μελλοντικών γενεών από την επανάληψη των ίδιων σφαλμάτων, ιδίως όσον αφορά την εμπλοκή σε παρατεταμένους πολέμους, και κυρίως σε εμφύλιες συγκρούσεις. Παρά ταύτα, επιχειρηματολογεί ότι η ανθρώπινη φύση τείνει να επαναλαμβάνει αυτά τα λάθη, δηλαδή να εισέρχεται σε πολεμικές συγκρούσεις. Εάν, λοιπόν, αυτή η τάση είναι εγγενής στον άνθρωπο, η θεωρία του στερείται πρακτικής αποτελεσματικότητας — γεγονός που επιβεβαιώνεται από την αδυναμία της να αποτρέψει σημαντικές και μακρόχρονες πολεμικές αναμετρήσεις. Για μια εις βάθος

¹Συγκεκριμένα, για τη δεκαετία του 1930, βλ. Kristensen & Wæver (2024). Στην εν λόγω ανασκόπηση της διαμάχης μεταξύ ρεαλισμού και ιδεαλισμού, οι συγγραφείς αμφισβητούν την ίδια την ύπαρξή της. Η παρούσα ανάλυση υιοθετεί διαφορετική θέση: η διαμάχη όχι μόνο υπήρξε ιστορικά, αλλά συνεχίζει να υφίσταται τόσο στο θεωρητικό επίπεδο όσο και στην πρακτική εφαρμογή των διεθνών σχέσεων. Ωστόσο, συμφωνώ με τη διαπίστωση των συγγραφέων ότι είναι δύσκολο να εντοπιστούν γνήσιοι εκπρόσωποι του ιδεαλισμού στον κλάδο των διεθνών σχέσεων, δεδομένου ότι η φύση του κλάδου επικεντρώνεται πρωτίστως στην πρακτική διάσταση. Ζητήματα ιδεαλισμού και ουτοπίας στις διακρατικές σχέσεις αποτελούν περισσότερο αντικείμενο της ηθικής φιλοσοφίας, παρά του επιστημονικού πεδίου των διεθνών σχέσεων. Δεν συμφωνώ με την άποψη των συγγραφέων ότι ο πολιτικός ρεαλισμός μπορεί να χαρακτηριστεί προ-φασιστικός. Το γεγονός ότι ορισμένα φασιστικά καθεστώτα τον υιοθέτησαν δεν υποδηλώνει κατ' ανάγκην οποιαδήποτε εγγενή σύνδεση με ιδεολογίες αυτού του τύπου. Ο πολιτικός ρεαλισμός υπήρχε πολύ πριν από τα καθεστώτα αυτά, με τον Θουκυδίδη να αποτελεί έναν από τους πρώτους στοχαστές που τον διατύπωσε συστηματικά. Ακόμη και ο Ηρόδοτος —αν και ακολουθεί μια προσέγγιση διαφορετική από εκείνη του Θουκυδίδη— μπορεί να θεωρηθεί ως ένας από τους πρωτοπόρους της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις.

ανάλυση της θεωρίας των πολέμων γενικότερα, και ειδικότερα των εμφυλίων συγκρούσεων, ανατρέξτε στα κεφάλαια 2 και 3 του βιβλίου μου (Παπανίκος, 2020).

Ο Θουκυδίδης παραμένει, μέχρι σήμερα, ένα από τα πλέον διαβασμένα και σχολιασμένα έργα της κλασικής γραμματείας — τόσο τον προηγούμενο όσο και τον τρέχοντα αιώνα. Εμβληματικό παράδειγμα της επικαιρότητάς του αποτελεί η λεγόμενη «παγίδα του Θουκυδίδα», η οποία περιγράφει τον σχεδόν νομοτελειακό χαρακτήρα της σύγκρουσης μεταξύ μιας ανερχόμενης και μιας κυρίαρχης δύναμης. Η θεωρία αυτή έχει βρει εφαρμογές σε πλήθος ιστορικών και σύγχρονων περιπτώσεων· για την ανάλυσή της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία βλ. Papanikos (2025a). Στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, ο περίφημος διάλογος που παραθέτει ο Θουκυδίδης στο πέμπτο βιβλίο της *Ιστορίας* του — γνωστός ως «Διάλογος των Μηλίων» — θεωρείται θεμέλιο του πολιτικού ρεαλισμού, ρεύμα που εξακολουθεί να επηρεάζει καθοριστικά την ανάλυση και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής.

Ο πολιτικός ρεαλισμός ορίζει ως ελάχιστη επιδίωξη των κρατών τη σωτηρία και την επιβίωσή τους. Για την σωτηρία μιλούν οι Αθηναίοι και οι Μήλιοι ήδη από την έναρξη του διαλόγου τους. Οι Αθηναίοι λένε: ας μιλήσουμε για το παρόν, δηλαδή «περί **σωτηρίας** βουλευσόντες τῇ πόλει» (Βιβλίο Ε, §87). Και απαντούν οι Μήλιοι: «ή μέντοι σύνοδος καὶ περί **σωτηρίας** ἤδε πάρεστι» (Βιβλίο Ε, §88, προστέθηκαν τα έντονα γράμματα). Οι Αθηναίοι θέτουν το θέμα ωμά, δηλαδή ρεαλιστικά:

τὰ δυνατὰ δ' ἐξ ὧν ἑκάτεροι ἀληθῶς φρονοῦμεν διαπράσσεσθαι, ἐπισταμένους πρὸς εἰδότας ὅτι δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ πρὸνχοντες πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ξυγχωροῦσιν. (Βιβλίο Ε, §89)

Το απόσπασμα της Μηλιακής διαμάχης στον Θουκυδίδη (*Ιστορίαι*, Βιβλίο Ε) αποτελεί θεμελιώδη αναφορά για την κατανόηση του κλασικού ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Οι Αθηναίοι απευθύνονται στους Μηλίους με κυνικό πολιτικό ρεαλισμό, διατυπώνοντας την αρχή ότι στις διεθνείς σχέσεις το δίκαιο υφίσταται μόνο όταν οι εμπλεκόμενοι έχουν ισοδύναμη ισχύ. Η φράση τους αποτυπώνει καθαρά το δόγμα της ισχύος: **«το δίκαιον [...] ἐν τοῖς ἰσοῖς ἀνάγκη, οἱ δὲ δυνατοὶ πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθενεῖς ξυγχωροῦσι»** (Βιβλ. Ε', §89–§111).

Η παραδοχή αυτή συνιστά την ουσία της ρεαλιστικής θεωρίας, όπως διατυπώθηκε αιώνες αργότερα από τον Hans J. Morgenthau (1954), ο οποίος υποστηρίζει ότι το κράτος ενεργεί βάσει του συμφέροντός του, οριζόμενου σε όρους ισχύος. Το δίκαιο και η ηθική έχουν δευτερεύοντα ρόλο, ενώ η επιβίωση με κάθε μέσο υπερισχύει.

Η στάση των Μηλίων, οι οποίοι πίστευαν ότι η Σπάρτη (οι Λακεδαιμόνιοι) θα τους βοηθούσε, ερμηνεύεται από τον πολιτικό ρεαλισμό ως αφελής. Στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής, η ελπίδα σε ηθική ή συμμαχική επέμβαση δεν έχει ουσιαστικό αντίκρισμα, όταν δεν συνοδεύεται από επαρκή ισχύ.

Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στη σύγχρονη εποχή: η Ρωσία αδυνατεί να αποτρέψει τις αμερικανικές επεμβάσεις σε χώρες όπως το Ιράν ή η Συρία, ενώ η Τουρκία παρέχει ρητορική υποστήριξη στους Παλαιστίνιους, χωρίς ωστόσο να δύναται να ανατρέψει τις στρατηγικές ισορροπίες που επιβάλλει η αμερικανική υπερδύναμη μέσω του Ισραήλ.

Να σημειωθεί ότι πολλοί αφελείς περί τα διεθνή διαμαρτύρονται για την εισβολή στη Γάζα από το Ισραήλ, ενώ καμία εισβολή στη Γάζα, στο Λίβανο, στη Συρία ή στο Ιράν δεν θα είχε πραγματοποιηθεί χωρίς την ανοιχτή στήριξη των ΗΠΑ. Επιπλέον, όσοι καταγγέλλουν την εισβολή επικαλούνται ζητήματα αρχών και δικαίου, αλλά δεν εκφράζουν τον ίδιο ζήλο για την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο ή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η στάση αυτή, αν και δεν μπορεί να εξηγηθεί βάσει ηθικών αρχών, καθίσταται προβλέψιμη όταν ληφθούν υπόψη οι αρχές του πολιτικού ρεαλισμού και τα ιδιοτελή συμφέροντα όσων διαμαρτύρονται. Δεν θα επεκταθώ περαιτέρω σε αυτό το θέμα, αφήνοντας την ανάλυση ως άσκηση στον ενδιαφερόμενο και αμερόληπτο αναγνώστη.¹

Αντίστροφα, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής –ως η μόνη ηγεμονική δύναμη του διεθνούς συστήματος– διαθέτουν τη στρατιωτική και πολιτική ισχύ να υποστηρίζουν στρατιωτικά την Ουκρανία απέναντι στη ρωσική εισβολή, ακόμη και εντός του εδάφους της Ρωσίας. Χωρίς την υποστήριξη αυτή, η Ουκρανία θα είχε πιθανότατα καταρρεύσει σε λίγες εβδομάδες, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία της ισχύος και των συμμαχιών στην επιβίωση των κρατών. Το γιατί το κάνουν αυτοί οι ΗΠΑ έχει μεγάλο ενδιαφέρον. Η Ρωσική επέμβαση εξυπηρετεί τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ, κυρίως τα οικονομικά.²

Η αθηναϊκή στάση κορυφώνεται στην εξής παραδοχή: δεν είναι εκείνοι που εφηύραν την αρχή του ισχυρότερου, αλλά την εφαρμόζουν, διότι αυτή είναι η φύση της διεθνούς πραγματικότητας· και θα την εφαρμόζαν και οι ίδιοι οι Μήλιοι, αν είχαν την ισχύ να το πράξουν (Θουκυδίδης, Ε', §105). Οι Αθηναίοι προσφέρουν στους Μηλίους την επιλογή μεταξύ υποταγής με καταβολή φόρου ή καταστροφής. Οι Μήλιοι επιλέγουν την αντίσταση, με τραγικά αποτελέσματα: οι ενήλικοι άνδρες θανατώνονται, ενώ οι γυναίκες και τα παιδιά πωλούνται ως δούλοι. Το νησί στη συνέχεια αποικίζεται από 500 Αθηναίους (Βιβλ. Ε', §89).

Η Μηλιακή διαμάχη παραμένει αδιάψευστο παράδειγμα της κλασικής ρεαλιστικής οπτικής: η ισχύς, η οποία γεννά φόβο, καθορίζει το δίκαιο, και όχι το αντίστροφο. Η ηθική και το (διεθνές) δίκαιο μπορεί να επικαλούνται, αλλά δεν μπορούν να εξασφαλίσουν την επιβίωση ενός κράτους, αν δεν συνοδεύονται από τα απαραίτητα εργαλεία ισχύος: ισχυρή οικονομία, πληθυσμό αρκετό και νέο, στρατιωτική δύναμη και αξιόπιστους συμμάχους. Στον κόσμο των κρατών, η αδυναμία δεν δικαιώνεται· τιμωρείται.

Στην επόμενη υποενότητα εξετάζουμε τη σύγχρονη εκδοχή του πολιτικού ρεαλισμού, όπως αυτή αναπτύχθηκε από τον σημαντικότερο θεωρητικό του.

¹Η δική μου θεώρηση των διεθνών σχέσεων και της άσκησης εξωτερικής πολιτικής δεν περιορίζεται μόνο στο κράτος, αλλά επεκτείνεται σε κάθε άτομο ή ομάδα ατόμων. Εξωτερική πολιτική ασκούν όλοι όσοι, έστω και άτυπα, εκπροσωπούν τη χώρα τους. Σε αυτό το πλαίσιο, και σύμφωνα με τον κλασικό πολιτικό ρεαλισμό, έχει νόημα το γεγονός ότι όσοι διαμαρτύρονται μόνο για την εισβολή του Ισραήλ —και όχι για όλες τις εισβολές— να «κυνηγούν» Ισραηλινούς τουρίστες στην Ελλάδα, καθώς όλοι αυτοί, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, θεωρούνται «υπεύθυνοι» για ό,τι συμβαίνει στη Γάζα.

²Την εισβολή των Ρώσων στην Ουκρανία την έχω αναλύσει, από διάφορες πτυχές, σε μία σειρά άρθρων (βλ. Παπανίκος, 2022 & 2024· Papanikos, 2022c, 2022δ, 2022ε, 2022f, & 2022g).

Οι Έξι Θέσεις του Morgenthau

Ο πολιτικός ρεαλισμός, ως θεωρητικό πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, εμφανίστηκε παράλληλα με την ίδρυση αυτοτελών τμημάτων της επιστήμης των διεθνών σχέσεων. Ο Morgenthau αναγνωρίζεται ως ο πλέον αντιπροσωπευτικός εκπρόσωπος αυτής της προσέγγισης. Εξέθεσε έξι θεμελιώδεις θέσεις, οι οποίες συνοπτικά μπορούν να διατυπωθούν ως εξής (Morgenthau, 1954):

1. Ανθρώπινη Φύση και Ατομικό Συμφέρον
2. Ισχύς ως Θεμέλιο του Εθνικού Συμφέροντος
3. Η Δύναμη ως Ουσία του Εθνικού Συμφέροντος
4. Ηθική και Πολιτική: Συγκλίσεις και Αντιθέσεις
5. Εθνική έναντι Οικουμενικής Ηθικής
6. Διεθνείς Σχέσεις ως Αυτόνομη Επιστήμη

Ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει σε πληθώρα βιβλίων και άρθρων που αναλύουν διεξοδικά τις ανωτέρω θέσεις. Το πρωτοποριακό στοιχείο που εισάγεται με αυτές είναι η θεσμοθέτηση των διεθνών σχέσεων ως αυτοτελούς επιστημονικού κλάδου.

Η έννοια της ανθρώπινης φύσης συνιστά κεντρικό άξονα τόσο στη σκέψη του Θουκυδίδη όσο και στο θεωρητικό πλαίσιο του πολιτικού ρεαλισμού. Το κρίσιμο ερώτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο η ανθρώπινη φύση μεταβάλλεται ή παραμένει αμετάβλητη διαχρονικά. Και αυτό δεν είναι σαφές σε αυτή τη βιβλιογραφία του πολιτικού ρεαλισμού παρ' όλο που απασχόλησε την κλασική αρχαία ελληνική φιλοσοφία.¹ Ενδεχομένως η παιδεία να δύναται να διαμορφώσει μια διαφοροποιημένη «φύση». Εφαρμόζοντας την υπόθεση αυτή στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και ειδικότερα στο δίλημμα μεταξύ πολέμου και ειρήνης μέσω διαπραγμάτευσης, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι κοινωνίες με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης ενδέχεται να εμπλέκονται σε λιγότερες ένοπλες συρράξεις και, κυρίως, να υφίστανται μικρότερες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Η εν λόγω υπόθεση είναι ελέγξιμη εμπειρικά, γεγονός στο οποίο αποδίδει ιδιαίτερη μεθοδολογική βαρύτητα και ο Morgenthau.²

Κεντρική θέση στον θεωρητικό πυρήνα του πολιτικού ρεαλισμού κατέχει η έννοια του εθνικού συμφέροντος, η οποία συχνά αναφέρεται από πολιτικούς δρώντες και συχνά ταυτίζεται με τη συνολική ισχύ μιας κρατικής οντότητας. Στη σχετική επιστημονική βιβλιογραφία, η ισχύς ορίζεται ως σύνθετος και πολυδιάστατος δείκτης, που ενσωματώνει μεταβλητές όπως η στρατιωτική ικανότητα, η οικονομική ευρωστία, η εσωτερική πολιτική σταθερότητα, καθώς και άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την ικανότητα ενός κράτους να προωθεί και να διασφαλίζει τα συμφέροντά του στο διεθνές σύστημα.

¹ Το θέμα είναι κατά πόσο η αρετή διδάσκεται ή όχι. Ο Πρωταγόρας, στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο, ισχυρίζεται ότι, με αμοιβή, μπορεί να κάνει τους νέους της Αθήνας ενάρετους πολίτες και, έτσι οπλισμένοι, να διοικήσουν την πόλη και το νοικοκυριό τους. Ο Σωκράτης, ωστόσο, είχε τις αμφιβολίες του. Αυτή τη διάσταση του πλατωνικού διαλόγου έχω αναλύσει στο Papanikos (2025b & 2025c).

² Η ανασκόπηση των ποσοτικών μελετών που πραγματοποίησαν οι Østby και Urdal (2010) δεν διαψεύδει αυτή την υπόθεση.

Η θεωρία των διεθνών σχέσεων θα πρέπει να περιορίζει τη χρήση του όρου «ισχύς» μόνο σε εκείνη που δημιουργεί φόβο μεταξύ κυρίαρχων κρατικών οντοτήτων. Η ισχύς που απορρέει από την πίστη, τον σεβασμό, την αναγνώριση ή την πολιτισμική συνάφεια αποτελεί αντικείμενο μελέτης άλλων επιστημών. Για παράδειγμα, η Ελλάδα χαίρει μεγάλης εκτίμησης, που μεταφράζεται σε ισχύ όχι μόνο στον δυτικό κόσμο αλλά και παγκοσμίως, λόγω της ιστορικής της συνεισφοράς στην παγκόσμια παιδεία και πολιτιστική κληρονομιά. Η ισχύς αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί από τους ιθύνοντες της ελληνικής διπλωματίας, αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί το επιστημονικό γνωστικό αντικείμενο της θεωρίας των διεθνών σχέσεων. Ωστόσο, αυτή η ισχύς δεν έχει καμία σχέση με τον «φόβο».

Ο πολιτικός ρεαλισμός, μολονότι αναγνωρίζει την ύπαρξη της ηθικής τόσο στο κρατικό όσο και στο διεθνές επίπεδο, δεν την αντιμετωπίζει ως καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της πολιτικής συμπεριφοράς. Η εν λόγω παράμετρος ενδέχεται να παρουσιάζει συσχέτιση με το επίπεδο παιδείας ενός λαού και τον βαθμό δημοκρατίας που επικρατεί στο εκάστοτε πολιτειακό σύστημα. Σε πολιτειακές οντότητες όπου υφίσταται πολιτική ελευθερία και, κατ' επέκταση, δημοκρατία, οι πολίτες που εμφορούνται από ηθικές αρχές δύνανται —όταν πρόκειται για μεγάλες δυνάμεις, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες— να επηρεάσουν ή και να επιβάλουν μια διεθνώς προσανατολισμένη ηθική στάση της χώρας τους, η οποία να ερείδεται σε θεμελιώδεις αξίες, όπως το δικαίωμα στη ζωή και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹ Εντούτοις, ακόμη και ο σεβασμός αυτών των αξιών φαίνεται να εξαρτάται από το επίπεδο οικονομικής ευρωστίας, όπως τεκμηριώνεται στην εμπειρική μου μελέτη (Papanikos, 2025d).

Ο επιστημονικός κλάδος των διεθνών σχέσεων και της εξωτερικής πολιτικής διαθέτει σημαντικές προοπτικές, όπως επισημαίνουν πρόσφατα οι Coward et al. (2024). Οι συγγραφείς εντοπίζουν τέσσερις μελλοντικές τάσεις: πρώτον, την ανάπτυξη επιστημονικών νόμων που διέπουν τις παγκόσμιες διακρατικές σχέσεις· δεύτερον, την εμπειρική επαλήθευση υποθέσεων που προκύπτουν από τη θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού· τρίτον, τη διαμόρφωση ενός ιδεατού πλαισίου διεξαγωγής των διεθνών σχέσεων, όπου η ουτοπία, αν και απουσιάζει σήμερα, μπορεί να αποκτήσει υπόσταση στο μέλλον· και τέταρτον, τη μελέτη της προ-διαμορφωτικής πολιτικής (prefigurative politics), δηλαδή πολιτικών πρακτικών όπου οι συμμετέχοντες διαμορφώνουν εκ των προτέρων σχέσεις, δομές και αξίες που αντικατοπτρίζουν την κοινωνία που επιθυμούν να οικοδομήσουν. Αν αυτές οι πρακτικές δεν υλοποιηθούν ποτέ, θα παραμείνουν σε επίπεδο πλατωνικής ισοπολιτείας, αντίστοιχο της ιδανικής πολιτείας της πόλης-κράτους. Οψόμεθα!

Τέλος, η εξέλιξη ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το πεδίο των διεθνών σχέσεων δημιουργεί τις αναγκαίες προϋποθέσεις

¹Σε μία γνήσια δημοκρατία, οι πολίτες βγαίνουν στο «δρόμο» και διαμαρτύρονται. Σε μία κατ' επίφαση δημοκρατία, όπως η Ρωσία ή η Κίνα, όπου οι ηγέτες θα αλλάξουν μόνο όταν πεθάνουν, δεν κουνιέται φύλλο. Ακόμη και στο «φασιστικό» και σε πόλεμο ευρισκόμενο Ισραήλ γίνονται διαδηλώσεις κατά του πολέμου. Αλήθεια, πόσες διαδηλώσεις έγιναν ενάντια στο θεοκρατικό, φασιστικό καθεστώς της Χαμάς, το οποίο κατέσφαξε αθώους Ισραηλινούς και πήρε ομήρους όποιους εύρισκε μπροστά του; Τέτοια καθεστώτα δεν ευημερούν ούτε σήμερα, ούτε μπορούν να επιβιώσουν στο μέλλον. Αν ανοίξουν τα σύνορα, οι ηγέτες τους θα μείνουν μόνοι.

για τη σε βάθος και μεθοδολογικά αυτοτελή επιστημονική διερεύνηση του αντικειμένου. Επιπροσθέτως, η ραγδαία πρόοδος της τεχνητής νοημοσύνης προσφέρει ένα πρόσθετο και ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την ανάλυση και την εμπειρική επαλήθευση ερευνητικών υποθέσεων στο συγκεκριμένο πεδίο. Ενδεικτικά, στο παρόν άρθρο αξιοποιούνται τέτοιες δυνατότητες με σκοπό τη διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος: «Ποιος εκλεγμένος Έλληνας πρωθυπουργός στον 21^ο αιώνα επέδειξε την υψηλότερη επίδοση στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής;».

Ο Πολιτικός Ρεαλισμός της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής

Αναφέρθηκα ήδη στην εισαγωγή στην «έξυπνάδα» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η Ελλάδα επιβίωσε ως εθνική ταυτότητα —με την έννοια του Ηροδότου, αλλά και εν μέρει του Ισοκράτη (Papanikos, 2024)— επί χιλιάδες χρόνια, με ή χωρίς ανεξάρτητη κρατική οντότητα. Το πέτυχε εφαρμόζοντας μια έξυπνη πολιτική διεθνών σχέσεων,¹ όπως αποδεικνύεται εκ του αποτελέσματος. Τι επιτεύχθηκε;

Πρώτον, το ελληνικό έθνος διατηρήθηκε, σε αντίθεση με άλλους ιστορικούς λαούς της Μεσογείου, οι οποίοι έχουν εξαφανιστεί.

Δεύτερον, ιδρύθηκε, για πρώτη φορά στην ιστορία του, μια διεθνώς αναγνωρισμένη κρατική οντότητα το 1830, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται έως σήμερα· έως τότε, δεν είχε υπάρξει ενιαία και κυρίαρχη ελληνική πολιτική δομή.

Τρίτον, η γεωγραφική έκταση της εν λόγω κρατικής οντότητας παρουσιάζει συνεχή αύξηση από το 1830, όπως έχει αναλυθεί στο Παπανίκος (2023).

Πώς, αλήθεια, τα κατάφερε; Μα φυσικά, ακολουθώντας τον Θουκυδίδη και την πολιτική του ρεαλισμού στις εξωτερικές της συμμαχίες. Καμία άλλη χώρα στα Βαλκάνια ή στην Ανατολική Μεσόγειο δεν έχει να επιδείξει τόσο μεγάλες επιτυχίες στην εξωτερική πολιτική.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής; Πρωτίστως, ο πραγματισμός που τη διέπει — στοιχείο το οποίο όλες ανεξαιρέτως οι κυβερνήσεις έχουν ακολουθήσει με συνέπεια, ιδίως μετά το 1975. Δύο βασικά χαρακτηριστικά αυτής της πολιτικής σήμερα είναι τα εξής:

¹Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι διεθνείς σχέσεις δεν περιορίζονται αποκλειστικά στις αυτόνομες κρατικές οντότητες. Πριν το 1830, οι Έλληνες και οι οργανώσεις τους ασκούσαν σημαντική επιρροή σε ολόκληρη την Ευρώπη, καθώς και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπέρ του ελληνικού έθνους. Οι εύποροι αυτοί Έλληνες επηρέαζαν τις κυβερνήσεις της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών, συμβάλλοντας καθοριστικά στη διατήρηση και ενίσχυση του ελληνικού έθνους. Τα ελληνικά σχολεία διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο, παρά τις άμεσες και έμμεσες διώξεις στις οποίες υπόκειντο. Το ζήτημα αυτό αναλύεται διεξοδικά στο βιβλίο μου (Παπανίκος, 2025α), παρουσιάζεται συνοπτικότερα στο άρθρο μου (Παπανίκος, 2025β) και εξετάζεται περαιτέρω στον διάλογο που είχα με την τεχνητή νοημοσύνη (Παπανίκος, 2025γ). Αυτόν τον ρόλο σήμερα έχουν αναλάβει οι ελληνικές οργανώσεις του εξωτερικού, κυρίως όμως το λεγόμενο ελληνικό λόμπι των ΗΠΑ, με εξαιρετικές ενέργειες που προάγουν τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα. Αποτελεί τη μεγαλύτερη δύναμη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

- 1ο. **Οικονομικά**, η Ελλάδα εντάσσεται στην Ευρώπη, ήτοι στην Ε.Ε. και στην Ευρωζώνη.
- 2ο. **Στρατιωτικά και γεωπολιτικά**, υπάγεται στη σφαίρα επιρροής των Ηνωμένων Πολιτειών. Τα γεωστρατηγικά της συμφέροντα περιορίζονται στην Ανατολική Μεσόγειο και στα Βαλκάνια, και ορθώς έχει εστιάσει την προσοχή της σε αυτές τις δύο περιοχές.

Σε ό,τι αφορά το πρώτο χαρακτηριστικό, η Ελλάδα είναι πλήρως ενσωματωμένη στο ευρωπαϊκό οικονομικό και νομισματικό πλαίσιο, αποτελώντας κράτος-μέλος τόσο της Ε.Ε. όσο και της Ευρωζώνης. Οι περισσότερες χώρες της γεωπολιτικής περιοχής των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου επιδιώκουν να ενταχθούν στην Ε.Ε., με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Τουρκία.¹ Ακόμη και το Ισραήλ έχει εκφράσει ατύπως το ενδιαφέρον του να συμμετάσχει στην Ε.Ε., τουλάχιστον όπως εκφράζεται από κάποια δημοσιεύματα στα ΜΜΕ.² Αυτή την επιθυμία του Ισραήλ θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν η ελληνική και η κυπριακή εξωτερική πολιτική.³

Στο στρατιωτικό και πολιτικό πεδίο, η Ελλάδα διατηρεί σταθερούς στρατηγικούς δεσμούς με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, τη μοναδική, κατά γενική ομολογία, υπερδύναμη στο παγκόσμιο σύστημα ισχύος κατά τον 21ο αιώνα.

Αξίζει να επισημανθεί μία συχνή παρανόηση, η οποία εντοπίζεται τόσο στον δημόσιο διάλογο όσο και σε κύκλους ειδικών, αναφορικά με τη στρατηγική της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η Ε.Ε. δεν συνιστά κυρίαρχη κρατική οντότητα, όπως αυτή ορίζεται στη θεωρία των διεθνών σχέσεων. Ως εκ τούτου, δεν διαθέτει ούτε μπορεί να αποκτήσει την πολιτική και στρατιωτική ισχύ που χαρακτηρίζει τα κυρίαρχα κράτη. Η Ε.Ε. δεν συγκροτήθηκε με σκοπό τη μετεξέλιξή της σε πλήρως κυρίαρχο πολιτικό μόρφωμα και, συνεπώς, δεν είναι σε θέση να διαμορφώσει ενιαία και δεσμευτική κοινή εξωτερική πολιτική. Αν και τα κράτη-μέλη έχουν τη δυνατότητα να εναρμονίζουν τις θέσεις τους στον τομέα αυτό, δεν υφίσταται υπερκείμενος θεσμός με αρμοδιότητα επιβολής τέτοιας εναρμόνισης. Η «αναρχία», με την ετυμολογική της έννοια («χωρίς αρχή»), αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό του συστήματος εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης· το γεγονός αυτό, ωστόσο, δεν συνεπάγεται αναγκαστικά την ύπαρξη χάους. Παρ' όλα αυτά, συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές ομάδες στην Ελλάδα, οι οποίες επιθυμούν την αποχώρηση της χώρας από την Ε.Ε. για λόγους άσχετους προς τα προαναφερθέντα, συχνά επικαλούνται την εν λόγω αδυναμία προς ενίσχυση των επιχειρημάτων τους. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες δεν επιδιώκουν την ενίσχυση και ενοποίηση της Ε.Ε. και της ευρωζώνης·

¹Μόνο το 3% της έκτασης της Τουρκίας βρίσκεται γεωγραφικά στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο.

²Βλ., για παράδειγμα, [“It's Time for Israel To Join the European Union”](#), The Media line, 14/8/2025.

³Ένα από τα επιχειρήματα των Ισραηλινών που υποστηρίζουν αυτή την άποψη είναι η περίπτωση της Κύπρου: γεωγραφικά ανήκει στην Ασία, αλλά πολιτικά και πολιτισμικά θεωρείται μέρος της Ευρώπης, και εντούτοις είναι μέλος της Ε.Ε. και της ευρωζώνης. Γιατί να μην ισχύει το ίδιο και για το Ισραήλ;

³Στο πλαίσιο της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού που διέπει τη φιλοσοφία του παρόντος άρθρου, το Ισραήλ μπορεί να θεωρηθεί υπόδειγμα στρατηγικής για την Ελλάδα. Μία χώρα με πληθυσμό αντίστοιχο της Ελλάδας καταφέρνει, με τη στήριξη των ΗΠΑ, να αντιμετωπίζει επιτυχώς όλες τις χώρες της περιοχής της. Σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό, το Ισραήλ γνωρίζει δύο βασικά: (α) για την επιβίωσή του πρέπει να μπορεί να πολεμήσει μόνο του και (β) η διασφάλιση της επιβίωσης απαιτεί συμμαχίες, κυρίως με τη μοναδική υπερδύναμη της εποχής, τις ΗΠΑ.

αντιθέτως, εστιάζουν στις, κατά την κρίση τους, αδυναμίες της, με στόχο να υπονομεύσουν τη συνοχή της και, κατ' επέκταση, να απομονώσουν την Ελλάδα από αυτήν. Επιτίθενται στην Ε.Ε. σε κάθε ευκαιρία. Για παράδειγμα, εκφράζουν έντονες ανησυχίες για τον πληθωρισμό και την αύξηση των τιμών, παρά το γεγονός ότι, μετά την υιοθέτηση του ευρώ, η Ελλάδα δεν έχει καταγράψει χαμηλότερα επίπεδα πληθωρισμού από τα σημερινά.

Πολιτειακά, η Ελλάδα λειτουργεί ως φιλελεύθερη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Σύμφωνα με καθιερωμένους διεθνείς δείκτες (π.χ. Freedom House, Economist Intelligence Unit, V-Dem), η χώρα καταγράφει σταθερά υψηλές επιδόσεις στην ποιότητα της δημοκρατίας, υπερβαίνοντας αισθητά τα αντίστοιχα επίπεδα των γειτονικών κρατών της Βαλκανικής και της Ανατολικής Μεσογείου. Ως σύγχρονη δυτική δημοκρατία, η Ελλάδα ασκεί την πολιτική εξουσία μέσω εκλεγμένων κυβερνήσεων, οι οποίες εναλλάσσονται ειρηνικά στο πλαίσιο θεσμοθετημένων εκλογικών διαδικασιών. Από τις απαρχές του 21ου αιώνα, η χώρα έχει αναδείξει έξι διαφορετικούς πρωθυπουργούς, εξέλιξη που αποτυπώνει τη θεσμική και πολιτική της σταθερότητα, καθώς και το επίπεδο δημοκρατικής ωριμότητας που, στον γεωπολιτικό της περίγυρο, παραμένει χωρίς άμεσο αντίστοιχο.¹

Στο επόμενο μέρος της μελέτης, θα επιχειρηθεί η αξιολόγηση της εξωτερικής πολιτικής των έξι αυτών πρωθυπουργών, με έμφαση στην επίτευξη ή προώθηση των γεωστρατηγικών στόχων της χώρας. Η αξιολόγηση θα βασιστεί σε ανάλυση δημόσιων λόγων, πολιτικών κειμένων και στρατηγικών επιλογών εξωτερικής πολιτικής.

Η διαδικασία αυτή θα υποστηριχθεί και με τη χρήση του ChatGPT-5, ενός προηγμένου γλωσσικού μοντέλου τεχνητής νοημοσύνης (Large Language Model), το οποίο έχει εκπαιδευτεί σε εκτενή όγκο πολιτικού, ιστορικού και διπλωματικού λόγου. Η αξιοποίηση του ChatGPT στοχεύει στην ενίσχυση της αντικειμενικότητας της ανάλυσης, παρέχοντας δυνατότητες θεματικής ομαδοποίησης, σύνοψης, αξιολόγησης ύφους και συγκριτικής αποτίμησης της ρητορικής και στρατηγικής των εκάστοτε κυβερνήσεων. Η τεχνητή νοημοσύνη εφαρμόζεται σε ερευνητικά και πρακτικά πεδία για περισσότερο από πενήντα έτη. Ωστόσο, η μαζική και εκτεταμένη χρήση της αποτελεί σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, καθιστώντας την πλέον ένα πολύτιμο εργαλείο ανάλυσης. Η ορθή και αποτελεσματική χρήση της προϋποθέτει εμπεριστατωμένη γνώση και εξειδίκευση. Ο Erskine (2024) διερευνά διεξοδικά τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στις διεθνείς σχέσεις.

¹Ενδεικτικό παράδειγμα αυταρχικής διολίσθησης αποτελεί η Τουρκία, όπου ο πρόεδρος προβαίνει σε επαναλαμβανόμενες συνταγματικές αναθεωρήσεις και συστηματική περιστολή του πολιτικού πλουραλισμού μέσω διώξεων αντιφρονούντων, με στόχο τη θεσμική παγίωση της εξουσίας του. Αντίστοιχη στρατηγική υιοθετεί και η Ρωσία, όπου η εκτελεστική εξουσία επιδιώκει τον αποκλεισμό ή τον έλεγχο της αντιπολίτευσης. Σε τέτοια καθεστώτα, τα οποία χαρακτηρίζονται από περιορισμένη θεσμική λογοδοσία και αποδυνάμωση των ελέγχων και ισορροπιών, οι πολίτες στερούνται των προϋποθέσεων ουσιαστικής ευημερίας, ενώ τα κράτη αυτά καταδικάζονται σε περιθωριοποίηση στο διεθνές σύστημα. Ως εκ τούτου, τείνουν να αναπαράγουν τον ρόλο των «αναγκαίων παριών» στο πλαίσιο της διεθνούς διακυβέρνησης.

Η Εξωτερικής Πολιτικής των Έξι Πρωθυπουργών του 21^{ου} Αιώνα

Το παρόν τμήμα της εργασίας αξιοποιεί μεθόδους τεχνητής νοημοσύνης, καθώς και δύο διεθνώς αναγνωρισμένους δείκτες, με σκοπό τη συγκριτική ανάλυση των διεθνών σχέσεων των έξι Ελλήνων πρωθυπουργών του 21ου αιώνα.

Τα Ευρήματα της Τεχνητής Νοημοσύνης

Η τεχνητή νοημοσύνη κλήθηκε να συγκρίνει τους πρωθυπουργούς βάσει των ακόλουθων τριών κύριων αξόνων:

1. Στρατηγικός προσανατολισμός (συμμαχίες, εντάξεις, ισορροπία ΗΠΑ–Ε.Ε. –ΝΑΤΟ–Ρωσία–Κίνα)
2. Διαχείριση εθνικών ζητημάτων (Κυπριακό, ελληνοτουρκικά, Βαλκάνια, μεταναστευτικό)
3. Διπλωματικό ύφος και θεσμική στρατηγική (πολυμέρεια, δημόσια ρητορική, διεθνές κύρος)

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τη βαθμολογία των έξι πρωθυπουργών βάσει των τριών κριτηρίων που προαναφέρθηκαν. Ο Κυριάκος Μητσοτάκης συγκεντρώνει την υψηλότερη βαθμολογία, με 26 μονάδες, ακολουθούμενος από τον Κώστα Σημίτη με 25, γεγονός που αποδίδεται, μεταξύ άλλων, στη συμβολή του τελευταίου στην ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. Αντιθέτως, οι χαμηλότερες βαθμολογίες, με 20 μονάδες, αποδόθηκαν στον Κώστα Καραμανλή και τον Αντώνη Σαμαρά. Συνολικά, ωστόσο, οι διαφορές παραμένουν σχετικά περιορισμένες.

Είναι αξιοσημείωτο ότι, παρά το γεγονός ότι οι δύο εν λόγω πρωθυπουργοί κατατάσσονται από την τεχνητή νοημοσύνη ως οι πλέον ανεπιτυχείς εντός του 21ου αιώνα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, εξακολουθούν να ασκούν κριτική στον Κυριάκο Μητσοτάκη για τη διαχείριση της εξωτερικής του πολιτικής. Λαμβάνοντας υπόψη την κοινή κομματική τους καταγωγή, δύναται να διατυπωθεί η υπόθεση ότι η κριτική αυτή υποκινείται εν μέρει από ανταγωνιστικά κίνητρα και φθόνο απέναντι στις επιτυχίες του Μητσοτάκη σε ζητήματα Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), τομέα στον οποίο και οι ίδιοι επιχείρησαν δράσεις, χωρίς ωστόσο να καταφέρουν να επιτύχουν, όπως τεκμηριώνεται εκτενώς στο επόμενο μέρος της παρούσας μελέτης.

Ο Κυριάκος Μητσοτάκης είναι καλύτερος από όλους τους διατελέσαντες πρωθυπουργούς τον 21^ο αιώνα στη διαχείριση εθνικών ζητημάτων. Αυτό σχετίζεται και με την ΑΟΖ που ήδη προανέφερα. Ο χειρότερος πρωθυπουργός στη διαχείριση των εθνικών θεμάτων ήταν ο Γιώργος Παπανδρέου (6 πόντους) ακολουθούμενος από τους Κώστα Καραμανλή και Αντώνη Σαμαρά με 7 πόντους.

Πίνακας 1. Αξιολόγηση των Ελλήνων πρωθυπουργών του 21ου αιώνα

Πρωθυπουργός	Γεωστρατηγικός Προσανατολισμός	Διαχείριση Εθνικών Ζητημάτων	Διπλωματικό Ύψος & Θεσμική Στρατηγική	Συνολική Βαθμολογία
Κώστας Σημίτης	9	8	8	25
Κώστας Καραμανλής	7	7	6	20
Γιώργος Παπανδρέου	8	6	8	22
Αντώνης Σαμαράς	7	7	6	20
Αλέξης Τσίπρας	8	8	7	23
Κυριάκος Μητσοτάκης	9	9	8	26

Πηγή: ChatGPT-5.

Ο Κώστας Σημίτης και ο Κυριάκος Μητσοτάκης ισοβαθούν στην πρώτη θέση ως προς τον γεωστρατηγικό προσανατολισμό. Και οι δύο είχαν διαγνώσει ότι η μοναδική παγκόσμια δύναμη με την οποία η Ελλάδα οφείλει να εμβαθύνει τη γεωστρατηγική της συνεργασία είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Ο πρώτος κατέκτησε αυτή τη συνειδητοποίηση μέσα από προσωπικές εμπειρίες, με τη χαρακτηριστική φράση «ευχαριστούμε τους Αμερικάνους», ενώ ο δεύτερος ήταν ήδη εξοικειωμένος, τόσο λόγω οικογενειακής παράδοσης όσο και εξαιτίας των αντίστοιχων ακαδημαϊκών σπουδών του στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Σημειώνεται επίσης ότι οι υπόλοιποι πρωθυπουργοί αξιολογήθηκαν με σχετικά υψηλές βαθμολογίες, καθώς κανένας δεν έλαβε λιγότερους από 7 πόντους.

Αξιοσημείωτο είναι ότι τρεις πρωθυπουργοί ισοβαθούν στον τομέα του διπλωματικού ύψους και της θεσμικής στρατηγικής: ο Κώστας Σημίτης, ο Γιώργος Παπανδρέου και ο Κυριάκος Μητσοτάκης. Η συγκέντρωση 8 βαθμών από τον Γεώργιο Παπανδρέου δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένου ότι διαθέτει το απαραίτητο διπλωματικό ύψος, ωστόσο παρουσιάζει υστέρηση ως προς την αποτελεσματικότητα στην εφαρμογή των πολιτικών του.

Δεδομένης της επιδίωξης για μια πιο λεπτομερή και δυναμική συγκριτική ανάλυση, υποβλήθηκε αίτημα προς την τεχνητή νοημοσύνη για την αξιολόγηση των έξι πρωθυπουργών βάσει των κριτηρίων του Πίνακα 2. Τα αποτελέσματα της αντίστοιχης βαθμολόγησης παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 2. Κριτήρια Αξιολόγησης

αα	Κριτήριο	Περιγραφή
1	Γεωστρατηγική αναβάθμιση	Βελτίωση του διεθνούς ρόλου και της επιρροής της Ελλάδας
2	Συμμαχίες & Διπλωματία	Σύναψη σημαντικών συμφωνιών/εμβάθυνση στρατηγικών σχέσεων
3	Διαχείριση κρίσεων & εθνικών ζητημάτων	Απόδοση σε Κυπριακό, ελληνοτουρκικά, ΠΓΔΜ, μεταναστευτικό
4	Καινοτομία & Πρωτοβουλίες	Διεθνείς πρωτοβουλίες, νέες διπλωματικές πρακτικές, ήπια ισχύς (soft power)
5	Θεσμική σταθερότητα & συνέπεια	Συνέπεια, σοβαρότητα, συνέχεια πολιτικής, θεσμικό αποτύπωμα

Παρατηρείται ανακατανομή στην κατάταξη των έξι πρωθυπουργών, εξαιτίας της ενσωμάτωσης του κριτηρίου των «κρίσεων» στη συνολική βαθμολογία. Ο Γεώργιος Παπανδρέου υποβαθμίζεται σημαντικά λόγω της διαχείρισης της οικονομικής κρίσης στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, η οποία κατέληξε σε επώδυνη παραίτηση και πολιτική απαξίωση. Τρεις πρωθυπουργοί βαθμολογούνται με 6 μονάδες, ενώ δύο με 7 μονάδες. Τα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τον Πίνακα 1 παραμένουν αμετάβλητα.

Κατά το πλαίσιο της θεωρίας των διεθνών σχέσεων, και ιδίως υπό το πρίσμα του κριτηρίου της επιβίωσης ως έθνους και κυρίαρχης κρατικής οντότητας, οι έξι πρωθυπουργοί επέδειξαν εφαρμογή επιτυχούς εξωτερικής πολιτικής. Παρά τις διαφοροποιήσεις στην επικοινωνιακή τους ρητορική, καθοριστικός παράγοντας αξιολόγησης παραμένει η ουσία της πολιτικής, η οποία αποτιμάται μέσα από τα αντικειμενικά αποτελέσματα.

Πίνακας 3. Βαθμολογία (0–10 βαθμοί ανά κριτήριο)

αα	Πρωθυπουργός	Γεωστρατηγική	Συμμαχίες	Κρίσεις	Καινοτομία	Θεσμικότητα	Σύνολο
1	Κώστας Σημίτης	7	8	6	5	9	35/50
2	Κώστας Καραμανλής	7	7	7	5	7	33/50
3	Γιώργος Παπανδρέου	5	6	4	8	6	29/50
4	Αντώνης Σαμαράς	6	6	6	4	7	29/50
5	Αλέξης Τσίπρας	7	7	6	7	6	33/50
6	Κυριάκος Μητσοτάκης	9	9	7	7	9	41/50

Πηγή: ChatGPT-5.

Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τα θεμελιώδη αξιώματα της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού, το πρωτεύον μέλημα είναι η επιτυχής επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων· οι προθέσεις και τα κίνητρα δεν συνεκτιμώνται

ως ουσιώδη στοιχεία. Ομοίως, οι ηθικές διαστάσεις των επιδιώξεων, είτε θεωρηθούν δίκαιες είτε μη, δεν αποτελούν κριτήρια αξιολόγησης.

Ως Έλληνας πολίτης, με κατοχυρωμένο το ηθικό δικαίωμα λόγω της ιστορίας, επιθυμώ την ενσωμάτωση της Μεγάλης Ελλάδας και της Μεγάλης Ιδέας στη σύγχρονη ελληνική κρατική οντότητα, περιλαμβάνοντας τη Magna Grecia, τη Βόρεια Ήπειρο, το Βυζάντιο, τον Πόντο και τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, ακόμη και τη Μασσαλία, και γιατί όχι τις Ηράκλειες Στήλες. Πρόκειται για την πατρίδα της καρδιάς μου. Ωστόσο, καθοριστικής σημασίας παραμένει η διαύγεια και η ρεαλιστική αποτίμηση της πατρίδας του νοός μου. Το παρόν άρθρο επιδιώκει να παραμείνει προσηλωμένο στη διαύγεια και στον ρεαλισμό.

Η άσκηση των διεθνών σχέσεων απαιτεί προσήλωση στη λογική και στην ψυχραιμία, και όχι στον παρορμητισμό ή στο θυμικό. Σοβαρές εθνικές καταστροφές συχνά συνδέονται με υπερπατριωτικές κινήσεις που χαρακτηρίζονται από έλλειψη ορθολογισμού και υπερβολικό συναισθηματισμό. Η τεχνητή νοημοσύνη κατέδειξε ότι και οι έξι πρωθυπουργοί, λίγο-πολύ, ακολούθησαν τον δρόμο του ορθολογισμού, δηλαδή του πολιτικού ρεαλισμού. Η ελαφρά υπεροχή του Κυριάκου Μητσοτάκη αποδίδεται στην επιτυχή ολοκλήρωση δύο συμφωνιών για την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ).

Στη θεωρία των διεθνών σχέσεων υφίσταται ένα επιπρόσθετο κριτήριο αξιολόγησης, αυτό της γεωγραφικής επέκτασης, το οποίο αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε γεωστρατηγικό επίπεδο. Εν προκειμένω, η ελληνική εξωτερική πολιτική έχει επιδείξει σημαντική επιτυχία μέσω της διεύρυνσης της ΑΟΖ. Η σύναψη συμφωνιών οριοθέτησης ΑΟΖ με γειτονικά κράτη συνιστά θεσμική κατοχύρωση της ενίσχυσης της κρατικής κυριαρχίας και εδαφικής δικαιοδοσίας. Η Ελλάδα έχει επιτύχει τέτοιες συμφωνίες με την Ιταλία και την Αίγυπτο, οι οποίες αναλύονται στο επόμενο τμήμα της παρούσας μελέτης.

Προτού παρουσιαστούν τα ευρήματα για τις συμφωνίες ΑΟΖ, κρίνεται σκόπιμη η εξέταση δύο διεθνώς αναγνωρισμένων δεικτών, οι οποίοι αξιολογούν –έστω και έμμεσα– τις επιδόσεις της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Ο πρώτος είναι ο **Παγκόσμιος Δείκτης Ειρήνης (Global Peace Index)** και ο δεύτερος ο **Παγκόσμιος Δείκτης Ήπιας Ισχύος (Global Soft Power Index)**. Αμφότεροι, ωστόσο, διαθέτουν περιορισμένη χρονική εμβέλεια, γεγονός που δεν επιτρέπει την πλήρη σύγκριση όλων των πρωθυπουργών του 21ου αιώνα. Παρά τον περιορισμό αυτό, τα δεδομένα που αφορούν την Ελλάδα εναρμονίζονται σε γενικές γραμμές με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση μέσω τεχνητής νοημοσύνης.

Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ειρήνης

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η προαναφερθείσα «ποσοτική» ανάλυση αποτελεί προϊόν τεχνητής νοημοσύνης. Παρά ταύτα, το αφήγημά της δεν αποκλίνει ουσιωδώς από την πραγματικότητα. Ωστόσο, η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού, προκειμένου να υποβληθεί σε εμπειρικό έλεγχο, προϋποθέτει την ύπαρξη αξιόπιστων ποσοτικών δεδομένων. Επί του παρόντος, διατίθενται πολλαπλοί δείκτες οι οποίοι μπορούν να αξιοποιηθούν, χωρίς ωστόσο να περιλαμβάνουν χρονοσειρές από το 2000. Από ότι γνωρίζω, ο μόνος δείκτης που προσφέρει πλήρη

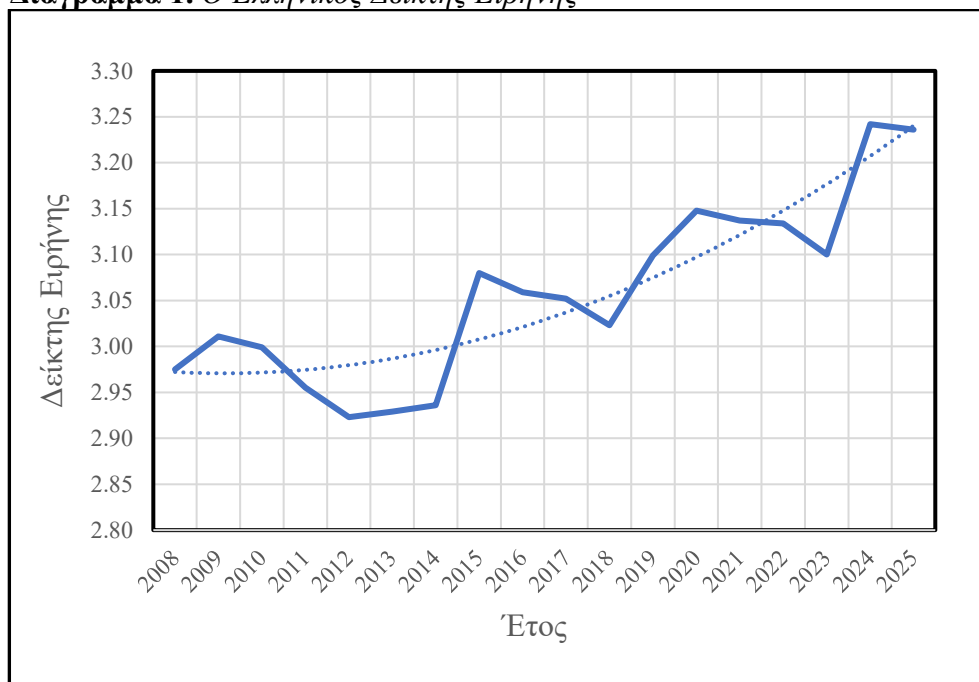
και συνεχή χρονολογική κάλυψη από το 2008 έως το 2025 είναι ο **Global Peace Index (GPI)**, ο οποίος αναπτύχθηκε από το *Institute for Economics & Peace*. Σύμφωνα με τα στοιχεία της επίσημης ιστοσελίδας του GPI:

Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ειρήνης καλύπτει το 99,7% του παγκόσμιου πληθυσμού και υπολογίζεται χρησιμοποιώντας 23 ποιοτικούς και ποσοτικούς δείκτες από ιδιαίτερα αξιόπιστες πηγές, και μετρά την κατάσταση της ειρήνης σε τρεις τομείς:

- το επίπεδο της Κοινωνικής Ασφάλειας και Προστασίας,
- την έκταση των Συνεχιζόμενων Εγχώριων και Διεθνών Συγκρούσεων,
- και τον βαθμό Στρατιωτικοποίησης.

Στην παρούσα ανάλυση αξιοποιήθηκαν τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα για την περίοδο 2008–2025, ως εναλλακτικός δείκτης αξιολόγησης των επιδόσεων των Ελλήνων πρωθυπουργών στον 21ο αιώνα. Το Διάγραμμα 1 απεικονίζει την ποσοτική απόδοση της Ελλάδας καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

Διάγραμμα 1. Ο Ελληνικός Δείκτης Ειρήνης

Πηγή: <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>

Το Διάγραμμα 1 δεν αναιρεί το αφήγημα που παρήχθη από την τεχνητή νοημοσύνη· αντιθέτως, ενδέχεται να το ενισχύει. Προς ερμηνεία των ευρημάτων, διατυπώνονται τρεις κύριες παρατηρήσεις:

- (1) Ο εξεταζόμενος δείκτης δεν καταγράφει ουσιώδη μεταβλητότητα, παρά την ενδεχόμενη οπτική εντύπωση του αντιθέτου που μπορεί να προκαλεί η γραφική απεικόνιση. Εάν θεωρηθεί ότι ο δείκτης αυτός αποτυπώνει την εξωτερική απήχηση (ή ισχύ) της Ελλάδας, οι διακυμάνσεις στην περίοδο 2008–2025 υπήρξαν αμελητέες. Ο υπολογισθείς συντελεστής μεταβλητότητας

— ο λόγος της τυπικής απόκλισης προς τον μέσο όρο — ανέρχεται σε μόλις 3%, τιμή που υποδηλώνει εξαιρετικά περιορισμένη διακύμανση. Υπό το πρίσμα αυτό, οι πρωθυπουργοί της εξεταζόμενης περιόδου παρουσίασαν, σε γενικές γραμμές, συγκρίσιμες ποσοτικές επιδόσεις.

(2) Παρά τις βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις, η μακροχρόνια τάση του δείκτη είναι σαφώς ανοδική, με αυξανόμενο ρυθμό ανόδου μετά το 2019. Κατά την περίοδο 2008–2014, οι τιμές του δείκτη παρέμειναν κάτω από το 3 (ήτοι κάτω του 60% της μέγιστης δυνατής τιμής, η οποία ισούται με 5). Το 2024 καταγράφηκε η μέγιστη τιμή των 3,242 μονάδων.

(3) Η χρονική αντιστοίχιση των δεδομένων με τις αντίστοιχες πρωθυπουργίες αποκαλύπτει ότι επί των κυβερνήσεων Κώστα Καραμανλή, Γιώργου Παπανδρέου και Αντώνη Σαμαρά, οι τιμές του δείκτη διατηρήθηκαν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, με τις ελάχιστες τιμές να σημειώνονται κατά την πρωθυπουργία του Γιώργου Παπανδρέου. Επί Αλέξη Τσίπρα, ο δείκτης σημείωσε απότομη άνοδο το 2015, η οποία ακολουθήθηκε από συνεχή πτωτική πορεία κατά την επόμενη τριετία. Αντιθέτως, κατά την πρωθυπουργία του Κυριάκου Μητσοτάκη, οι τιμές του δείκτη ανήλθαν στα υψηλότερα επίπεδα της περιόδου αναφοράς, παρά την ύπαρξη επιμέρους διακυμάνσεων· μάλιστα, ακόμη και η χαμηλότερη καταγεγραμμένη τιμή της περιόδου αυτής υπερέβη όλες τις αντίστοιχες τιμές των προηγούμενων πρωθυπουργιών για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα.

Στο Διάγραμμα 1 δεν περιλαμβάνεται ο Κώστας Σημίτης, ο οποίος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της τεχνητής νοημοσύνης, φέρεται να είχε τη δεύτερη υψηλότερη επίδοση μετά τον Κυριάκο Μητσοτάκη. Η παρουσία αντίστοιχων δεδομένων για τον ίδιο θα επέτρεπε την επαλήθευση του αν πράγματι κατείχε τη δεύτερη θέση ή εάν ενδεχομένως υπερείχε του Κυριάκου Μητσοτάκη.

Οι διαθέσιμοι δείκτες που σχετίζονται με την παρούσα ανάλυση είτε δεν πληρούν τα απαιτούμενα κριτήρια για να θεωρηθούν κατάλληλοι για διαχρονικές συγκρίσεις είτε καλύπτουν περιορισμένο χρονικό εύρος. Ο Παγκόσμιος Δείκτης Ήπιας Ισχύος, ο οποίος εξετάζεται στην επόμενη υποενότητα, είναι διαθέσιμος μόνο για τα τελευταία έξι έτη, δεν καλύπτει το σύνολο των χωρών και δεν βασίζεται σε σταθερή μεθοδολογία.

Ο Παγκόσμιος Δείκτης της Ήπιας Ισχύος

Ο Παγκόσμιος Δείκτης της Ήπιας Ισχύος (Global Soft Power Index) είναι μια ετήσια έρευνα της Brand Finance που κατατάσσει και αξιολογεί τις χώρες βάσει της ικανότητάς τους να επηρεάζουν άλλες, μέσω ελκυστικότητας και πειθούς — όχι μέσω άμεσης εξουσίας ή καταναγκασμού.

Η τελευταία έκθεση είναι διαθέσιμη για το 2025. Τα προηγούμενα χρόνια η έρευνα αυτή δεν συμπεριλάμβανε όλες τις χώρες και η μεθοδολογία ήταν διαφορετική.¹ Το 2025 και το 2024 συμπεριελήφθησαν 193 χώρες (βλ. Πίνακα 4).

¹Βλ. Brand Finance (2025) για μία σύντομη περιγραφή της μεθοδολογίας.

Από το 2020, η βαθμολογία της Ελλάδος παρουσιάζει βελτίωση, ωστόσο η σχετική της θέση παραμένει σχεδόν αμετάβλητη. Φυσικά, ούτε και αυτός ο δείκτης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη σύγκριση των επιδόσεων των έξι πρωθυπουργών, καθώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

Το μόνο συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί αφορά τον Κυριάκο Μητσοτάκη, κατά τη διάρκεια της θητείας του οποίου ο δείκτης ήπιας ισχύος της Ελλάδος αυξήθηκε.

Πίνακας 4. Ο Ελληνικός Δείκτης της Ήπιας Ισχύος

Έτος	Αριθμός Χωρών	Θέση της Ελλάδος	Βαθμολογία της Ελλάδος
2020	60	34	36.6
2021	105	31	39.8
2022	120	33	40.4
2023	121	36	44.3
2024	193	36	45.6
2025	193	34	46.8

Πηγή: Ετήσιες Εκθέσεις της Brand Finance.

Το γενικό συμπέρασμα αυτού του μέρους είναι ότι ο Κυριάκος Μητσοτάκης ήταν καλύτερος, αν και οι διαφορές ήταν πολύ μικρές. Το μεγαλύτερο επίτευγμά του είναι οι συμφωνίες ΑΟΖ που υπέγραψε με την Ιταλία και την Αίγυπτο. Το θέμα αυτό εξετάζεται στο αμέσως επόμενο μέρος.

Οι Ελληνικές Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες (ΑΟΖ)

Σε όλα τα θέματα, οι έξι πρωθυπουργοί ακολούθησαν την πεπατημένη όσον αφορά τα διεθνή ζητήματα. Κανείς τους δεν παρέκκλινε, παρά τη ρητορική τους, καθώς στον πολιτικό ρεαλισμό αυτό που μετράει είναι ό,τι κάνεις και όχι ό,τι λες ότι κάνεις. Φυσικά, οι προθέσεις δεν έχουν απολύτως καμία σημασία· το αποτέλεσμα είναι που μετράει. Οι στρατηγικοί στόχοι παρέμεναν οι ίδιοι και θα τολμούσα να πω ότι η τακτική ήταν επίσης η ίδια, με ασήμαντες διαφορές που κυρίως είχαν στόχο την εσωτερική πολιτική σκηνή.

Σύμφωνα με το πρώτο κριτήριο του πολιτικού ρεαλισμού, όλοι οι πρωθυπουργοί συνέχισαν να διασφαλίζουν την επιβίωση του έθνους και τη διατήρηση της ελληνικής κρατικής οντότητας. Το δεύτερο κριτήριο είναι η αύξηση της έκτασης της χώρας. Κανείς δεν αύξησε την έκταση της χώρας. Η Ελλάδα είχε και εξακολουθεί να έχει, από το 1947 –με την ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων–, περίπου 132.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Όπως ανέφερα ήδη, η έκταση της χώρας συνέχιζε να αυξάνεται από το 1830. Ποτέ δεν μειώθηκε.

Σήμερα, η έννοια της αύξησης της έκτασης της χώρας μπορεί να επεκταθεί, περιλαμβάνοντας την ΑΟΖ, η οποία αποτελεί θαλάσσια περιοχή που εκτείνεται έως 200 ναυτικά μίλια (περίπου 370 χιλιόμετρα) από τις ακτές ενός κράτους, στο πλαίσιο της οποίας το κράτος διαθέτει ειδικά δικαιώματα για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση φυσικών πόρων, όπως η αλιεία, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

Στην ΑΟΖ, το κράτος έχει την αρμοδιότητα να διαχειρίζεται και να προστατεύει τους θαλάσσιους πόρους του, ενώ άλλες χώρες διατηρούν το δικαίωμα ελεύθερης ναυσιπλοΐας και υπερπτήσεων, χωρίς όμως να μπορούν να εκμεταλλεύονται τους φυσικούς πόρους χωρίς σχετική άδεια. Η ΑΟΖ καθίσταται, συνεπώς, κρίσιμη για την προστασία των οικονομικών και περιβαλλοντικών συμφερόντων του κράτους στη θαλάσσια περιοχή.

Ποιοι πρωθυπουργοί κατόρθωσαν να υπογράψουν συμφωνίες για την ΑΟΖ και, σε ευρύτερη έννοια, να επεκτείνουν την έκταση της χώρας μέσω διμερών συμφωνιών; Όλοι οι πρωθυπουργοί επιδίωξαν τη διαπραγμάτευση και την επίτευξη συμφωνιών με τις γειτονικές χώρες, όπως τεκμηριώνεται στον Πίνακα 5.

Με εξαίρεση την Ιταλία και την Αίγυπτο, δεν έχει υπογραφεί άλλη συμφωνία ΑΟΖ. Ο μοναδικός πρωθυπουργός που το κατόρθωσε είναι ο Κυριάκος Μητσοτάκης. Υπέβαλε την ακόλουθη ερώτηση στην τεχνητή νοημοσύνη: «Πώς θα βαθμολογούσες τους έξι Έλληνες πρωθυπουργούς του 21ου αιώνα όσον αφορά την επιτυχία τους στην υπογραφή συμφωνίας ΑΟΖ;». Η απάντηση παρουσιάζεται στον Πίνακα 6.

Όπως ανέφερα παραπάνω, η στρατηγική της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής παραμένει σταθερή. Κανένας πρωθυπουργός δεν την τροποποίησε, παρά τις διάφορες μεγαλοστομίες. Να την υπενθυμίσω: οικονομικά, τα στρατηγικά συμφέροντα της Ελλάδας συνδέονται με την Ε.Ε. και την Ευρωζώνη, ενώ τα γεωπολιτικά συνδέονται με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Επισημαίνεται επίσης ότι αυτή η στρατηγική έχει διαχρονικό χαρακτήρα· δεν ασχολήθηκα με το αν θα έπρεπε να είναι διαφορετική, αν και έκανα δύο-τρεις κυνικές παρατηρήσεις. Συνεπώς, η κοινή στρατηγική καθορίζει και το πλαίσιο των τακτικών κινήσεων. Αυτό σημαίνει ότι, κατά προσέγγιση, όλοι οι πρωθυπουργοί του 21ου αιώνα επιχείρησαν να συμφωνήσουν για ΑΟΖ με τις χώρες με τις οποίες η Ελλάδα έχει θαλάσσια σύνορα. Υπέβαλε στην τεχνητή νοημοσύνη αίτημα να υπολογίσει τη συμβολή κάθε πρωθυπουργού στις υποθέσεις ΑΟΖ. Η απάντηση παρουσιάζεται στον Πίνακα 7.

Πίνακας 5. Χρονολόγιο Ελληνικών Κινήσεων για ΑΟΖ (2000–2025)

Έτος	Ενέργεια / Γεγονός	Πρωθυπουργός	Σημείωση
2001–2004	Επαφές χαμηλού επιπέδου για πιθανή οριοθέτηση με Λιβύη & Αίγυπτο	Κώστας Σημίτης	Χωρίς ουσιαστική πρόοδο, κυρίως διερευνητικές συνομιλίες.
2005–2009	Έναρξη τεχνικών συνομιλιών με Αίγυπτο & Αλβανία	Κώστας Καραμανλής	Με Αλβανία υπογράφεται συμφωνία το 2009 (αργότερα ακυρώθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας).
2009–2011	Προσπάθεια προώθησης συμφωνίας με Κύπρο και Αίγυπτο	Γιώργος Παπανδρέου	Το ζήτημα μπλοκάρει λόγω φόβου τουρκικής αντίδρασης και εκλογικών πιέσεων στην Αίγυπτο.
2012	Η συμφωνία Ελλάδας – Αλβανίας του 2009 ακυρώνεται από την Αλβανία	Λουκάς Παπαδήμος	Τυπικά η ακύρωση γίνεται επί υπηρεσιακής διακυβέρνησης.
2012–2015	Στο παρασκήνιο διαπραγματεύσεις με Ιταλία & Αίγυπτο	Αντώνης Σαμαράς	Μικρή πρόοδος, αλλά εκκρεμότητες σε αλιευτικά δικαιώματα και στο Καστελόριζο.

Έτος	Ενέργεια / Γεγονός	Πρωθυπουργός	Σημείωση
2015–2019	Καμία νέα υπογραφή, διατήρηση επαφών με Ιταλία & Αίγυπτο	Αλέξης Τσίπρας	Υπάρχουν επαφές, αλλά προτεραιότητα δίνεται στη Συμφωνία των Πρεσπών και σε οικονομικά θέματα.
2019 (Νοέμβριος)	Υπογραφή τουρκολιβυκού μνημονίου	—	Εξωτερική πρόκληση που επιταχύνει τις ελληνικές κινήσεις για ΑΟΖ.
2020 (Ιούνιος)	Υπογραφή συμφωνίας Ελλάδας – Ιταλίας για ΑΟΖ	Κυριάκος Μητσοτάκης	Πρώτη οριοθέτηση ΑΟΖ στην ιστορία της Ελλάδας.
2020 (Αύγουστος)	Υπογραφή μερικής οριοθέτησης ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου	Κυριάκος Μητσοτάκης	Στρατηγική απάντηση στο τουρκολιβυκό μνημόνιο.
2020 (Οκτώβριος)	Συμφωνία Ελλάδας – Αλβανίας να παραπεμφθεί το ζήτημα στη Χάγη	Κυριάκος Μητσοτάκης	Αποφεύγεται πολιτική ένταση, αναμονή για διεθνή διαιτησία.
2021–2025	Συνεχιζόμενες επαφές για πιθανή οριοθέτηση με Κύπρο και Λιβύη	Κυριάκος Μητσοτάκης	Καμία υπογραφή μέχρι σήμερα.

Πίνακας 6. Αξιολόγηση με βάση την Επιτυχία σε Συμφωνίες ΑΟΖ

Πρωθυπουργός	Αποτέλεσμα σε συμφωνίες ΑΟΖ	Βαθμός (0–10)
Κυριάκος Μητσοτάκης	Ιταλία (2020), Αίγυπτος (2020) – σημαντικά και διεθνώς αναγνωρισμένα	10
Όλοι οι άλλοι	Κανένα αντίστοιχο επίτευγμα	0

Πίνακας 7. Συμβολή των Έξι Πρωθυπουργών σε Υποθέσεις ΑΟΖ (2000–2025)

Πρωθυπουργός	Περίοδος	Βασική δράση για ΑΟΖ	Συμβολή	Βαθμοί (0–10)
Κώστας Σημίτης	1996–2004	Διερευνητικές επαφές με Λιβύη & Αίγυπτο, χωρίς ουσία	5%	0.5
Κώστας Καραμανλής	2004–2009	Έναρξη τεχνικών συνομιλιών με Αίγυπτο και Αλβανία, υπογραφή (αλλά ακύρωση) συμφωνίας με Αλβανία	15%	1.5
Γιώργος Παπανδρέου	2009–2011	Συνέχιση επαφών με Αίγυπτο, αλλά αδιέξοδο λόγω τουρκικών πιέσεων	5%	0.5
Αντώνης Σαμαράς	2012–2015	Προώθηση συνομιλιών με Ιταλία & Αίγυπτο, επίλυση αλιευτικών διαφορών με Ιταλία	20%	2
Αλέξης Τσίπρας	2015–2019	Διατήρηση διαύλων επικοινωνίας, καμία νέα κίνηση	5%	0.5
Κυριάκος Μητσοτάκης	2019–σήμερα	Υπογραφή συμφωνιών ΑΟΖ με Ιταλία (2020) και Αίγυπτο (2020), παραπομπή με Αλβανία στη Χάγη	50%	10

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα ευρήματα, ο Αντώνης Σαμαράς κατατάσσεται δεύτερος με συμβολή 20% στις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στις δύο συμφωνίες ΑΟΖ, οι οποίες τελικά υπεγράφησαν κατά την πρωθυπουργία του Κυριάκου Μητσοτάκη. Ακολουθεί ο Κώστας Καραμανλής με 15%. Δεδομένου ότι και οι τρεις πρωθυπουργοί προέρχονται από τη Νέα Δημοκρατία, δεν μπορεί να διαψευσθεί η υπόθεση ότι η Νέα Δημοκρατία υπήρξε ιδιαίτερα ενεργή στην υλοποίηση των συμφωνιών ΑΟΖ.

Να κλείσω επισημαίνοντας ότι το διεθνές δίκαιο έχει περιορισμένη επίδραση στις διεθνείς σχέσεις.¹ Ο φοιτητής των διεθνών σχέσεων και της εξωτερικής πολιτικής μαθαίνει από νωρίς ότι «As students of International Relations, our default position is to assume that **international law** matters little to international politics. The power and interests of states are what matters, and law is either a servant of the powerful or an irrelevant curiosity» (Baylis et al., 2023, p. 294 – τα έντονα γράμματα στο πρωτότυπο).

Παρά ταύτα, πολλοί στην Ελλάδα επικαλούνται το διεθνές δίκαιο για την οριοθέτηση της ΑΟΖ και συχνά προτείνουν την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο χωρίς περαιτέρω ανάλυση. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα μιας τέτοιας προσφυγής δεν είναι εγγυημένη· υφίστανται προηγούμενα (δεδικασμένα) κυρίως για θέματα νησιών, αλλά η εφαρμογή τους εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες. Η διερεύνηση αυτών των ζητημάτων υπάγεται σε ειδικούς και δεν θα αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας ανάλυσης. Για ζητήματα που αφορούν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και το διεθνές δίκαιο, βλ. Van Dyke (2005).

Συμπέρασμα

Υπάρχει μία σημαντική διάκριση στον πολιτικό ρεαλισμό μεταξύ της ήπιας δύναμης (soft power) και της σκληρής δύναμης (hard power). Η πρώτη σημαίνει διπλωματία και συμμαχίες, ενώ η δεύτερη σημαίνει πόλεμο. Η Ελλάδα έχει επιλέξει πολύ σωστά την πρώτη, διότι μέχρι στιγμής ό,τι έχει κατοχυρώσει με συνθήκες δεν έχει παραβιαστεί. Η Ελλάδα είναι μία ισχυρή χώρα. Έχει πολύ ισχυρές συμμαχίες, αλλά θα πρέπει να διαθέτει και ισχυρή αποτρεπτική ισχύ, που σημαίνει σκληρή δύναμη (hard power). Σε περίπτωση πολέμου, κανείς δεν θα έρθει να πολεμήσει μαζί σου, μπορεί όμως να σε βοηθήσει. Τα δύο πρόσφατα παραδείγματα της Ουκρανίας και του Ισραήλ είναι χαρακτηριστικά. Η Ουκρανία, χωρίς τους συμμάχους της, δεν θα είχε καθηλώσει τη Ρωσία σε έναν πόλεμο που διανύει τον τέταρτο χρόνο. Χωρίς τις ΗΠΑ, το Ισραήλ δεν θα είχε κατατροπώσει όλους τους αντιπάλους του στην περιοχή με σκληρή (πολεμική) δύναμη — Ιράν, Συρία, Γάζα, Λίβανο — και με ήπια δύναμη — Τουρκία, Ρωσία, Αίγυπτο και όλες τις άλλες χώρες της περιοχής. Για παράδειγμα, η Τουρκία, παρά τις κραυγές, δεν

¹Ελληνες και Τούρκοι επιστήμονες συχνότατα επικαλούνται το διεθνές δίκαιο προκειμένου να τεκμηριώσουν τις θέσεις τους. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις συνιστούν πολυδιάστατο και ακανθώδες ζήτημα, εντός του οποίου αναφέρονται πλήθος διαφορών. Ο Van Dyke (2005) προέβη σε ανασκόπηση των διαφορών αυτών υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, παραθέτοντας τα επιχειρήματα της Ελλάδας και της Τουρκίας, και κυρίως επιχειρεί σύγκριση αυτών προς αντίστοιχες διαφορές άλλων κρατών, τα οποία προσέφυγαν στο Διεθνές Δικαστήριο.

έχει τολμήσει να τα βάλει με το Ισραήλ των 10 εκατομμυρίων. Γιατί; Απλά ο πολιτικός ρεαλισμός της Τουρκίας της υποδεικνύει ποια είναι τα όριά της.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική του 21ου αιώνα, από όλους ανεξαιρέτως τους πρωθυπουργούς, παραμένει σταθερή και προσηλωμένη στους στρατηγικούς στόχους που θέτει ο πολιτικός ρεαλισμός στις σημερινές καταστάσεις. Γεωπολιτικά, η Ελλάδα συμμαχεί με τις ΗΠΑ. Οικονομικά, συμμαχεί με την Ε.Ε. και κυρίως με τις χώρες της ευρωζώνης. Αυτή η πολιτική θα πρέπει να συνεχιστεί. Τα τελευταία χρόνια, αυτή η προσέγγιση έχει αποδώσει καρπούς, όπως οι συμφωνίες για ΑΟΖ με την Ιταλία και την Αίγυπτο. Αποτελούν παράδειγμα που κανείς πλέον από τους γείτονες της Ελλάδας δεν μπορεί να αγνοήσει μακροπρόθεσμα.

Η εξωτερική πολιτική ομοιάζει με το χρηματιστήριο: δεν προσφέρεται για βραχυπρόθεσμες κερδοσκοπίες· εκείνο που έχει σημασία είναι οι μακροπρόθεσμες αποδόσεις. Και ως προς τις μακροπρόθεσμες αποδόσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, καμία χώρα των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου δεν μπορεί να συγκριθεί με την Ελλάδα. Γνωρίζω ότι τούτο δεν είναι αρεστό σε πολλούς, διότι —όπως θα σημειώνει και ο Θουκυδίδης— είναι στη φύση των ανθρώπων να γοητεύονται από τα μυθώδη και όχι από την αλήθεια.

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, η παρούσα μελέτη δεν προσπάθησε να εξηγήσει θεωρητικά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ούτε να ελέγξει εμπειρικά μία συγκεκριμένη θεωρία. Απλά ήθελε να καταγράψει αυτό που οι οικονομολόγοι θα αποκαλούσαν τα θεμελιώδη δεδομένα (stylized facts) του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Βιβλιογραφία

- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2023). *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (9th ed.). Oxford University Press.
- Brand Finance. (2025). *Global Soft Power Index 2025: China overtakes UK for the first time, US remains top-ranked nation brand*. Brand Finance. Retrieved 15 August 2025 from [here](#).
- Carr, E. H. (1946). *The twenty years' crisis, 1919–1939: An introduction to the study of international relations* (Original work published 1939). Macmillan.
- Coward, M., Paterson, M., Devetak, R., Moulin, C., Shah, N., Zehfuss, M., & Zevnik, A. (2024). On the horizon: The futures of IR. *Review of International Studies*, 50(3), 415–424.
- Erskine, T. (2024). AI and the future of IR: Disentangling flesh-and-blood, institutional, and synthetic moral agency in world politics. *Review of International Studies*, 50(3), 534–559.
- Θουκυδίδης. (2011). *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου* (Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Εισαγωγή, Μετάφραση & Σημειώσεις). Εκδόσεις Πόλις. (Πρωτότυπο έργο 5ος αιώνας π.Χ.)
- Kristensen, P. M., & Wæver, O. (2024). Realism–idealism debate in the International Studies Conference, 1933–1937. *Security Studies*, 33(4), 573–606. <https://doi.org/10.1080/09636412.2024.2414449>
- Morgenthau, H. J. (1954). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (2nd ed.). New York, NY: Alfred A. Knopf.

- Østby, G., & Urdal, H. (2010). *Education and civil conflict: A review of the quantitative, empirical literature* (Background paper for the Education for All Global Monitoring Report 2011, The hidden crisis: Armed conflict and education). UNESCO.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2020). [Ο Ελληνικός Εμφύλιος της δεκαετίας του 1940](#). Αθηναϊκό Ινστιτούτο.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2022). [Θέσεις για το ρωσικό-ουκρανικό ζήτημα και την ελληνική εξωτερική πολιτική](#) [Κείμενο εργασίας 02/2022].
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2023). [Η μοναρχία στην Ελλάδα](#). Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό, 3(1), 61–79.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2024). [Ο πόλεμος στην Ουκρανία τελείωσε: Η αποστολή εξετελέσθη με απόλυτη επιτυχία](#). Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό, 4(1), 5–10.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2025α). [Τα Ελληνικά Κρυφά Σχολεία: Μία κλειωμετρική προσέγγιση](#). Αθήνα: Αθηναϊκό Ινστιτούτο.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2025β). [Η Έκθεση Ντυτρόν το Μάιο του 1828 για την ελληνική παιδεία λίγο πριν και λίγο μετά το 1821](#). Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό, 5(1β), 1–14.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2025γ). [Υπήρξαν τα Κρυφά Σχολεία; Μια συζήτηση με την Τεχνητή Νοημοσύνη](#). Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό, 5(1), 1–15. <https://shorturl.at/4RTHu>
- Papanikos, G. T. (2020). [What is history? An assessment of Carr's monograph](#). Athens Institute for Education and Research.
- Papanikos, G. T. (2022a). [Wars and foreign interventions in Greece in the 1820s](#). *Athens Journal of History*, 8(1), 9–30.
- Papanikos, G. T. (2022b). [The five ancient criteria of democracy: the apotheosis of equality](#). *Athens Journal of Humanities & Arts*, 9(2), 105–120.
- Papanikos, G. T. (2022c). [The Ukrainian migrant flows to Greece due to the Russian-Belarus invasion](#). *Athens Journal of Social Sciences*, 9(4), 305–316.
- Papanikos, G. T. (2022d). [Europe, Ukraine and Russia: What is really at stake?](#) [Working paper 04/2022].
- Papanikos, G. T. (2022e). [The war in Ukraine and the MENA countries](#). *Athens Journal of Mediterranean Studies*, 8(3), 197–208.
- Papanikos, G. T. (2022f). [The Greek newspaper coverage of the Ukrainian war: The pre-invasion phase and the day of the invasion](#). *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 9(4), 363–382.
- Papanikos, G. T. (2022g). [Europe, Ukraine, Russia and USA: A conspiracy theory approach](#) [Working paper 05/2022].
- Papanikos, G. T. (2024). [The national identity of ancient and modern Greeks](#). *Athens Journal of Mediterranean Studies*, 10(1), 63–80.
- Papanikos, G. T. (2025a). [Is the Thucydides trap relevant to the rise and fall of the Ottoman Empire? A cliometric analysis](#). *Athens Journal of Mediterranean Studies*, 11(2), 1–17.
- Papanikos, G. T. (2025b). [The educational system of Ancient Athens in Plato's Protagoras](#) (Working Paper No. 2025-2756-01, pp. 1–16). Athens Institute.
- Papanikos, G. T. (2025c). [Ethics and academic integrity: Lessons from Plato's Protagoras](#). *Athens Journal of Humanities & Arts*, 12, 1–21.
- Papanikos, G. T. (2025d). [Are human rights a luxury or a normal good?](#) *Athens Journal of Politics and International Affairs*, 1(1), 9–38.
- Van Dyke, J. M. (2005). An analysis of the Aegean disputes under international law. *Ocean Development & International Law*, 36(1), 63–117. <https://doi.org/10.1080/00908320590909088>

Greek Foreign Policy in the 21st Century: A Comparative Study of Six Prime Ministers

Gregory T. Papanikos
President, The Athens Institute

Greek foreign policy constitutes a field of intense political confrontation among the parties, with public discourse often marked by terms such as “traitors,” “sell-outs,” “submissives,” and “German collaborators.” This article examines Greek foreign policy through the lens of political realism in international relations, as initially formulated by Thucydides—particularly in the Melian Dialogue—and reinterpreted in the first half of the previous century, giving rise to what is now known as “classical realism.” The analysis focuses on the foreign policy of the six elected prime ministers of the 21st century, assessing both their strategic approach and their outcomes. Remaining faithful to the principles of political realism, I also employ artificial intelligence tools and other available indicators to conduct both a quantitative and qualitative evaluation of their achievements. Special emphasis is placed on negotiations and agreements regarding Exclusive Economic Zones (EEZs), as critical elements of national strategy. The results indicate that, although there are no substantial differences in the pursuit of the strategic objectives defined by political realism—namely the survival, security, and territorial integrity of the state and the nation—differences are evident in EEZ negotiations and agreements. The overall and specific evaluation of achievements highlights Kyriakos Mitsotakis as the most successful prime minister of the 21st century in terms of the effectiveness of Greek foreign policy, though his lead over the others is not particularly large.

Keywords: *International Relations, Foreign Policy, Indicators, Artificial Intelligence, Greece, EEZ (Exclusive Economic Zone), Kostas Simitis, Kostas Karamanlis, George Papandreou, Antonis Samaras, Alexis Tsipras, Kyriakos Mitsotakis.*

